TEACHERS' PORTRAITS AND PEDAGOGICAL CONCEPTIONS IN ION POP RETEGANUL'S WRITINGS

Alexandra Pascu
PhD. student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:Ion Pop Reteganul's pedagogical conceptions took birth from the model teachers he had had loved since his childhood. My article wants to reveal some of these schoolmasters' portraits as they are described by Ion Pop Reteganul in his publicistic writings. His purpose in describing his teachers is not only to show the importance they had had on his personal development as an educator, but also to present some great model personalities who assumed a professional destiny in Transylvania. Their role was to preserve the romanian language in schools and to teach pupils in their native language.

Keywords: schoolmaster, personal development, respect, education, generation gap.

Concepțiile pedagogice ale dascălului Ion Pop Reteganul au ca punct de pornire modelele de pedagog pe care le-a îndrăgit încă din copilărie. Articolul de față prezintă cîțiva dintre acești pedagogi, așa cum se desprind din portretele pe care Ion Pop Reteganul le realizează în publicistica sa, urmărind nu doare evocarea recunoscătoare a unor personalități care și-au pus amprenta asupra propriei sale dezvoltări ca dascăl, ci și împlinirea nevoii de stabilire a unor modele de români care și-au asumat un destin profesional în Transilvania, cu scopul de a contribui la menținerea limbii române în școli și educarea tinerilor români în limba maternă. Aceste portrete îți vor pune amprenta și asupra concepțiilor pedagogice pe care Ion Pop Reteganul le va vehicula tot prin intermediul revistelor de specialitate, așa cum vom observa în partea a doua a articolului nostru.

I. Portrete de dascăli

Unul dintre acești profesori pe care Reteganul îi evocă este Cosma Anca, personaj central în articolul care îi poarte numele, publicat în revista „Convorbiri pedagogice", în primul număr al apariției acesteia. Revista a fost editată de poetul și jurnalistul Petre Stoica în colaborare cu Ion Pop Reteganul în anii 1886-1887, la Sîncel. În *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică*, se arată că articolele predilecte ale revistei erau „biografii, articole literare, pedagogice, știri școlare și bibliografie"[1].

În articolul *Cosma Anca,* Ion Pop Reteganul descrie într-un mod plin de admirație relația respectatului său învățător cu elevii săi și modul în care prezența dascălului și-a pus amprenta în formarea sa ca om. „Și trăgeau copii la dînsul ca firele de năsip la amnariul magnetizat, că prelegerile le scia face minunat de interesante prin glumele potrivite ce le întrețesa – cînd observa că școlarii sunt obosiți."[2] Chiar simpla prezență a învățătorului la clasă, îi inspira pe micii învățăcei, care absorbeau fiecare informație furnizată de cel care le stătea în față precum un zeu.

Profesorul este caracterizat fizic prin următoarele cuvinte: „apoi uitai să vă spun că D. Anca e un om frumos, mijlociu de statură, blond ca mai toți muntenii și sprinten ca un păstrav din isvoarele Someșului. Acum, firesce, și Dsa a mai imbătrînit, dar în ale oficiului stă față cu ori care tînăr."[3]

[1] Marian Petcu, *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 214.
[2] Ion Pop Reteganul, *Cosma Anca*, în „Convorbiri pedagogice", nr.1, anul I, Iunie, p. 1.
[3] *Ibidem*, p. 2.

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

Ion Pop Reteganul se apleacă și asupra biografiei învățătorului, spunînd că s-a născut în 27 Octombrie, 1831, la Rodna, pe Someșul Mare. A urmat studiile primare și generale în satul natal, apoi la școala superioară din Năsăud. În 1 Noiembrie, 1849, a devenit învățător în comuna sa natală. În 1854 a fost promovat la postul de învățător la școala trivial din Sân-Georgiu, lîngă Someșul Mare. În anul 1866 a fost ales din partea Comitetului grănițăresc director la școala normal și școala de fetițe, rămînînd și învățător.

Respectul elevului pentru fostul dascăl este exprimat în termeni elogioși: „Învățătorul meu stimat,/ Mulțumesc că m'ai învățat!"[4] Articolul dedicat lui Cosma Anca stabilește prin prezentarea acestuia modelul dezirabil de învățător, în concepția lui Ion Pop Reteganul: „Dee-ne Dzeu mulți dascăli model, ca D. Cosma Anca."[5]

De altfel, revista „Convorbiri pedagogice", editată de învățătorul născut în Reteag are ca element programatic popularizarea unor portrete de mari dascăli români, așa cum arată introducerea la articolul dedicat lui George Lazăr. În acest articol, George Lazăr(1779-1823) este considerat unul dintre „cei mai mari dascăli ai României"[6], care, prin activitatea sa a contribuit la trezirea conștiinței de sine a românilor, numindu-l „meteor pedagogic-național pe ceriul posomorît al Românimei".[7]

George Lazăr, născut în zona Sibiului, școlit la Sibiu și Cluj, este ajutat de baronul de Bruckenthal să urmeze cursurile Universității din Viena, unde obține licența în teologie. Întors în Transilvania, este numit predicator-catehet la Episcopia romano-catolică din Sibiu, dar calitatea sa de vajnic apărător public al drepturilor locuitorilor români din Ardeal îi aduce neplăceri, fiind obligat să treacă dincolo de Carpați în 1816, urmînd să se întrețină din meseria de inginer. La acea vreme, limba română se preda în școli în Moldova și Țara Românească doar în cîteva edificii aflate sub oblăduirea bisericii. George Lazăr, ajutat de banul Constantin Bălăceanu a reușit să pună la Mănăstirea Sf. Sava din București bazele instrucției în limba română a preoților.

Lupta lui George Lazăr pentru drepturile românilor ardeleni, dar și pentru impunerea limbii române ca limbă a studiilor în afara arcului carpatic sunt motivele pentru care Ion Pop Reteganul alege acest model de învățător spre prezentare cititorilor și inspirație pentru alți dascăli.

În alt articol al său din „Convorbiri pedagogice", Ion Pop Reteganul conturează portretul învățătorului Vasile Petri, căruia îi schițează portretul fizic: „de statură mijlocie, dar totuși mai mult nalt decît mijlociu; e bine făcut, tote membrele bine desvoltate și proporționate, brunet și încă binișor, se portă ras de tot și cu musteță scurtă. E destul ca cineva numai capui să i-l vedă și, de e încîtva psiholog, va dice: «ce cap de studiu». Frunte naltă carea face crețe horisontale cînd privesc încordat la cevs, dinainte perul i se rărește puțin. Tonul lui e apăsat, bărbătesc, puțin cam răgușit"[8]. Prima trăsătură de caracter pe care Pop Reteganul o observă la Vasile Petri este moderația, care se manifestă pînă și în vestimentație sau în numărul de țigări fumate.

Semnatarul articolului face o incursiune biografică în viața lui Vasile Petri, descriind anii de școală (școala națională română din Mocod, școala trivială din Zagra, școala superioară din Năsăud, Oberschule, cursul pedagogic condus de Moise Panga și cursul înalt de pedagogie de la Praga), pe parcursul cărora calificativele obținute au fost, de fiecare dată, excelente.

Au urmat anii în care și-a exercitat profesia de dascăl, ocupînd postul de învățător la Năsăud și fiind numit mai tîrziu prim-profesor la preparandia din Năsăud, pregătind mai

[4] *Ibidem*, p. 4.
[5] *Ibidem.*
[6] Ion Pop Reteganul, *George Lazăr (1779-1823)*, în „Convorbiri pedagogice", anul I, nr. 1 Iunie, p. 15.
[7] *Ibidem.*
[8] Ion Pop Reteganul, Vasile Petri, în „Convorbiri pedagogice", anul I, nr.2, Iulie, p. 33.

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

mulţi viitori dascăli, profesor ordinariu la preparandia de stat din Deva, unde l-a cunoscut şi Ion Pop Reteganul. Acesta a pledat, ca director al şcolilor grănicereşti, prin nenumăratele circulare pe care le-a conceput , pentru „ordinea în şcolile grănicereşti, regula şi uniformitatea”[9] cu precizări referitoare la probleme teoretice, dar şi la cele practice ale organizării învăţământului.

Merită amintite şi lucrările acestui neobosit dascăl, pe care le menţionează Ion Pop Reteganul:[10] . *Elementariu sau Abecedariu* (1864); *Scriptolegia sau modul de a învăţă cetitul scriind* (1872); *Instrucţiune pentru învăţători [...] privitoare la tractarea cărţilor şcolastice* (1872); *Nou Abecedariu românesc* (1878); *Legendariu sau carte de cetire pentru şcolele poporale*; *Sistemul metric*; *Plan de lecţiuni pentru şcolile elementare româneşti*; *Legea de pensiune (traducere) pentru învăţătorii poporali din Ungaria*.

Concluzionînd, Ion Pop Reteganul arată că „D. Petri a lucrat numai pentru şcolele poporale şi pentru învăţătorii lor; mai întîi ca profesor, preparînd din elevii preparandiei demni învăţători, apoi ca director, dînd îndrumări învăţătorilor[...], în fine ca redactor şi scriitoriu pedagogic[...], un adevărat Kehr al Românilor.”[11]

În „Convorbiri pedagogice” scrie Ion Pop Reteganul şi o scurtă autobiografie a sa, intitulată *Eu despre mine. (autobiografie)*, ca urmare a unei biografii pe care Petre Stoica i-o expediază prin poştă şi asupra căreia simte nevoia să facă unele modificări sau să explice anumite lucruri. Astfel aflăm că Reteganul s-a născut în 10 iunie, 1853, în Reteag, lîngă Someşul mare, în Transilvania, din părinţi agronomi, bunic nobil. Mama sa a avut numele de familie Szabados, nume care pare unguresc, dar, de fapt, e nume de români. Ion Pop Reteganul a avut 4 fraţi. Casa în care s-a născut era construită din nuiele, ca două coli de hîrtie. În copilărie a fost păstor. Se aminteşte şi despre învăţătorii pe care micul Ion i-a avut în şcoală, semn al importanţei pe care a avut-o figura învăţătorului în conştiinţa viitorului dascăl încă din copilărie: Ion Dan, care a stat doar un an în Reteag, dascălul Grigore Iuga, apoi Reteag Ion Oltean şi Alexandru Suciu, ulterior Basiliu Mureşan în şcoala de la Năsăud şi apoi Cosma Anca.

Ion Pop Reteganul, în cariera sa de învăţător a organizat 5 şcoli în: Vîlcele, Baru mare, Bouţariu, Bucuium Şesa şi Sîncel. În timpul liber se ocupa de literatură, deoarece salariul de dascăl nu îi permitea alte distracţii. Pe parcursul anilor a studiat în mod autodidact, limba germană şi maghiară. Asupra elementelor biografice din viaţa învăţătorului Ion Pop Reteganul ne-am oprit deja în prima parte a lucrării noastre. Subliniem doar, pentru acest mic fragment autobiografic că scopul principal în calitate de învăţător a fost acela de a reuşi să înveţe pe fiecare elev în parte să scrie şi să citească, dar şi preocuparea permanentă ca elevii să aibă la îndemînă materialele necesare pentru a învăţa scrierea şi citirea, probabil acesta fiind unul dintre motivele pentru care Reteganul va alcătui, la rîndul său, o *Carte de cetire*.

Conflictul dintre generaţiile de învăţători, precum şi două portrete de învăţători, sunt prezentate de Ion Pop Reteganul în nuvela *Dascălul Ioniţă*, publicată de asemenea în revista „Convorbiri pedagogice”, anul I, nr 1, în care relatează despre numirea unui nou învăţător, Ispas, care aduce în sat metode noi de predare şi un conţinut nou al lecţiilor, ba mai mult are ca scop să înveţe pe fiecare copil să scrie şi să citească, cerînd părinţilor să cumpere fiecărui elev cîte o tăbliţă şi o carte. Recunoaştem în acest aspect din caracterizarea lui Ispas propria concepţie a Reteganului, enunţată în articolul autobiografic pe care l-am menţionat deja în analiza noastră.

În opoziţie cu activitatea acestuia, se evidenţiază concepţiile dascălului pensionat, Ioniţă, care nu înţelege finalitatea noilor metode didactice şi agită pe săteni în contra noului învăţător, ridiculizînd orice activitate a lui Ispas, mai ales pe aceea prin care îşi educă elevii

[9] *Ibidem*, p. 37
[10] *Ibidem*, p. 39
[11] *Ibidem.*

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

în pomicultură, o altă activitate pe care Ion Pop Reteganul mărturisește cu diverse ocazii că a făcut-o cu elevii săi din toate școlile. Cu toată împotrivirea verbală și de atitudine a altora, dar sprijinit de preot și de protopop, noul dascăl reușește să ajungă la rezultatul dorit, învățînd pe fiecare elev scrisul și cititul și ducîndu-și elevii să cînte în biserică în fiecare duminică. Odată rezultatele apărute, pînă și Ioniță renunță la împotrivirea sa și o cunună pe Lidia, nepoata pe care o crescuse cu urmașul său în școala satului. Finalul nuvelei înfățișează pe fiul lui Ispas, nepotul lui Ioniță, ducînd o cunună de flori la mormîntul celui din urmă, semn al respectului pentru învățătorii din generațiile anterioare și pentru înaintași.

Un alt portret al unui dascăl, de data aceasta din afara spațiului românesc, realizează Ion Pop Reteganul cu ocazia unei disertații susținute la *Reuniunea învățătorească greco-catolică „Mariana" din județul Năsăud*, un text care s-a păstrat în manuscris pînă la publicarea acestuia de către Liviu Păiuș în volumul Scrieri pedagogice, asupra căruia revenim cu amănunte într-o secțiune subsecventă. Portretul asupra căruia ne oprim de această dată este cel al lui Frideric Fröbel, care poartă ca subtitlu sintagma „grădinile de copii", din nou o simbolistică asemuind creșterea individului prin educație cu creșterea unui organism viu din natură, atunci cînd beneficiază de îngrijirea corespunzătoare.

Sursele folosite de Ion Pop Reteganul în prelucrarea temei alese pentru discursul său de la reuniune sunt menționate încă din debutul prezentării: Schule der Padagogie, de Dittes, revista „Padagogische Zeitschrift", a dascălilor din Stiria, un tratat al lui Wichard Lange, dar și o lucrare a lui Vasile Petri dedicată lui Frideric Fröbel și alte materiale pe aceeași temă scrise chiar de Ion Pop Reteganul.

Dar fiind faptul că numele pedagogului Frideric Fröbel este binecunoscut,autorul disertației găsește de cuviință să vorbească mai întîi despre viața acestuia, arătînd faptul că a crescut lipsit de iubirea maternă, dat fiind că mama sa decedase, alături de un tată care, preot fiind, era mereu ocupat, și de o mamă vitregă, de a cărei bunăvoință nu s-a bucurat prea mult timp. Tânărul Fröbel cunoaște un alt mediu, mai plăcut, care îl face mai sociabil, prin faptul că unchiul său îl ia la el pentru o perioadă de trei ani, începînd cu vîrsta de 11 ani. Totuși, Frideric nu se dovedește a fi un copil cu prea mare aplecare spre școală, neavînd rezultate bune și fiind deseori numit leneș din această cauză.

Reîntors în casa tatălui său, optează pentru studii de forestier, deoarece își dorea să fie cît mai aproape de natură. După cîțiva ani, pleacă la Jena cu însărcinarea de a duce bani unui frate al său. Jena este locul unde cunoaște spiritualitatea și, în urma promisiunii de a nu cere spiritul material patern, i se permite de către tată să rămînă la Jena ca student al Universității. Nepriceperea în finanțe și intervenția unor profitori îl forțează pe Frideric la moartea tatălui său să plece în lume pentru a își cîștiga traiul, ajungînd astfel la o moșie unde este ajutat să devină dascăl. Dorința lui Fröbel de a-l cunoaște pe marele pedagog Pestalozzi se îndeplinește, ba mai mult devine discipol al acestuia. Din nou soarta devină neprietenoasă și ca urmare a morții fratelui său care îl susținuse, Frideric consideră că e datoria sa să ofere sprijin văduvei și copiilor acestora.

După căsătoria sa în 1818, Fröbel începe să pună bazele Institului din Keilham. După cîțiva ani, acesta face cunoștință cu azilele de copii, după care deschide și el un pesionat pentru îngrijirea copiilor mici, mai tîrziu – grădina de copii, kindergarten, cum se numește și în ziua de azi. Dragostea față de copii și totala dedicație spre educația lor se observă dintr-o serie de articole care au ca laitmotiv îndemnul „Veniți să trăim pentru copiii noștri!". În concepția lui Fröbel, copiii nu au nevoie doar de hrană și somn, ci de exerciții fizice corespunzătoare, educație încă de la primii pași și o îngrijire atentă, toate oferite de oameni pregătiți în acest sens. După ce detaliază toate concepțiile lui Fröbel legat de aceste aspecte, arătînd eficiența lor cu prin exemple practice și subliniind recunoașterea acestora pe teritoriile de limbă germană, Ion Pop Reteganul își exprimă dorința ca astfel de grădini pentru copii să se înființeze cît de curînd și pe teritoriile românești. Facem observația că, asemenea lui

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

Fröbel, toată activitatea didactică a lui Ion Pop Reteganul s-a întemeiat pe iubirea pentru copii și pentru buna educație a lor, spre o bună educație a poporului.

II. Concepții asupra pedagogiei

Dincolo de lecțiile profesionale pe care Ion Pop Reteganul le-a desprins in experiența dascălilor ale căror portrete le realizează în „Convorbiri pedagogice" și cu alte ocazii și care constituie baza concepțiilor pedagogice ale Reteganului, acesta este interesat de multiple aspecte legate de activitatea didactică, parte dintre acestea putînd fi observate tot în articolele din „Convorbiri pedagogice". Rezumăm cîteva dintre acestea în cele ce urmează, pentru a întregi tabloul concepțiilor pedagogice ale dascălului născut în Reteag.

În articolul *Cari copii frecuentează scola mai neregulat?*, publicat în primul număr al „Convorbirilor pedagogice", Ion Pop Reteganul arată că progresul unei școli depinde, în primul rînd, de priceperea și dedicarea profesorului, dar și de la modul în care elevii tratează școala. În articolul acesta, autorul alege să se axeze pe modul în care elevii reacționează atunci cînd vine vorba de frecventarea orelor de clasă și demonstrează că elevii care frecventează școala, chiar și slabi de-ar fi la învățătură, tot se aleg cu anumite cunoștințe, pe cînd cei care nu frecventează orele nu vor stabili nicio conexiune cu școala, chiar dacă ar avea cei mai școliți profesori din lume.

Studiile arătau la acea vreme că odraslele oamenilor înstăriți nu frecventau cursurile pentru că aveau animale de îngrijit și locuri de cultivat. Pe de altă parte, alții considerau că elevii săraci erau cei care nu puteau frecventa cursurile, deoarece nu dispuneau de cele necesare, cum ar fi încălțămintea, îmbrăcămintea sau mîncarea. Reteganul este parțial de acord cu aceste opinii. El consideră că, indiferent de condiția socială, copilul își dorește să urmeze o școală dacă învățătorul știe să îl atragă, dacă are rechizite și dacă este încurajat de către părinți.

Ion Pop Reteganul relatează cum, în urma discuțiilor sale cu alți profesori și învățători, s-a hotărît să îi spună preotului să anunțe în biserică să meargă a doua zi la școală toți copiii din sat, curați si îngrijiți. La școală, semnatarul articolului a cunoscut o fetiță de 9 ani pe care a învățat-o să se roage lui Dumnezeu. Fata a fost fascinată de el și a adus și alți copilași la întîlnirile de la școală. Felul în care Ion Pop Reteganul a relaționat cu elevii, i-a atras atît de mult înspre școală, încît nu puteau concepe o zi fără sa meargă la studii. Școală îi era plină de copii, îi implica în felurile activități interesante, mergeau pe cîmp unde cîntau, se jucau și învățau.

Se relatează de asemenea cum dascălul a revoluționat școala aducînd manual noi și tăblițe. Un an de zile totul a decurs perfect, dar în anul următor cînd Reteganul nu a mai investit banii proprii în achizițiile școlare, a început declinul, iar elevii nu mai erau interesați de școala, în lipsă de resurse didactice. „Drept acea, dacă națiunea nostră voesce ca copii să nu părăsească scola în decursul timpului cît sunt de obligați , ca prin urmare – generațiunile următoare sa fie aievea mai culte decît cea de azi, atunci nu are de cît sa asculte pe un dascăl espert: vedă si tipărească cărți scolastice cît mai multe, dar numai de doue specii: abecedare și legendare… ."[12]

Autorul articolului subliniază faptul că educația este extrem de importantă pentru copii, deoarece ei sunt viitorul națiunii și, dacă părinții nu pot vedea acest aspect, atunci rămîne de datoria profesorilor să o facă: „cărți, cărți, cărți! scumpă națiune dă fiilor tăi, numai din cărți se pote învăța cartea!"[13]

[12]Ion Pop Reteganul, *Cari copii frecuentează scola mai neregulat?*, în „Convorbiri pedagogice", nr.1, anul I, Iunie, p. 14. .
[13]*Ibidem*, p. 15.

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

Un alt articol pune sub forma unei întrebări problema motivelor pentru care copii nu doresc a frecventa școala: *De ce fug copii de școlă?*[14]Articolului descrie faptul că elevii nu urăsc școala sau conceptul de școală doar pentru că așa s-au născut, cu o idee preconceputǎ, ci o pot urî din pricină că profesorii, inclusiv părinții nu știu cum să pună problema atunci cînd vine vorba de a urma studiile pentru a deveni un om mai bun, mai educat. Învățătorul trebuie să fie comunicativ, deschis la orice fel de întrebări ale copilului, trebuie să știe să deschidă poarta spre lumea științei, a cunoașterii și a descoperirilor. Un bun profesor are obligația de a fi și psiholog, pentru a cunoaște modul de gîndire a elevului său, pentru a-i afla problemele și pentru a găsi soluții împreună cu acesta.

Ion Pop Reteganul povestește o întîmplare cu un anumit copil, pe nume Traian, care nu voia să meargă la școală sub nicio formă, fiind foarte plîngăcios și rușinos. Nu vorbea cu nimeni, nu voia să intre în bancă. Învățătorul i-a spus tatălui copilului să îl ducă acasă și să încerce să revină cu el la școală în ziua următoare. Metoda nu a funcționat, copilul era reticent la orice avea legătură cu școala. Așadar s-a hotărît să se aștepte pînă în ziua în care băiatul avea de gînd sa meargă de bunăvoie la școală, neforțat de către învățător sau părinți. Dascălul a ieșit pe cîmp cu elevii, pentru relaxare, iar Traian îi privea de departe jucîndu-se, plini de bucurie. Cînd s-au întors de la joacă, băiețelul îi urma cu pași mărunți pînă la școală. De aici, a mai fost doar un pas pînă cînd Traian a început să se integreze în grup și să își formeze prietenii, iar de atunci nu a mai fugit de școală.

Ideea acestui exemplu este că băiatul nu a fost obligat la nimic, a înțeles fără presiuni din exterior, că locul lui este printre copiii de vîrsta lui și că la școală se poate distra, juca, dar are șansa de a învăța lucruri și noțiuni pe care acasă nu le-ar fi putut dobîndi. Primirea lui în grupul clasei a fost călduroasă și afectuoasă, atît din partea colegilor, dar mai ales din partea învățătorului, care a știut să își aleagă vorbele și reacțiile, în așa fel încît Traian să se simtă apreciat.

Despre *Industria domestică în școla poporală* vorbește Ion Pop Reteganul în alt articol, în care remarcă faptul că românii trăiesc într-un stat civilizat din mijlocul Europei, lansînd întrebarea: ,,avem noi tote școlele poporale astfel întocmite, ca să merite numele în realitate, nu numai hîrtia?”[15]

Încă din start sunt enumerate și explicate însușirile esențiale pe care trebuie să le aibă o școală:[16] „edificiul” să fie corespunzător; „grădina” să fie destul de mare; „învăţătorul” să fie calificat şi să nu aibă mai mult de 50 copii; existența unui „fond” din care să fie plătit învățătorul.

La acestea se adaugă necesitatea existenţei unui „senat şcolastec”, „recusita pentru gimnastică”, „lemne de foc”[17].

Ion Pop Reteganul este de părere că ar trebui să se predea, conform legii: religia şi istorica biblică; învăţămîntul intuitiv; limba maternă, adică citire şi scriere, gramatică, ortografie şi stil; computul şi geometria cu desenul; geografia; istoria; istoria naturală; fizica; muzica; gimnastica; economia (legumăria, florăria, pomăria, stupărit, metăsărit etc); limba maghiară şi industria domestică.

Opinia sa referitoare la studiul limbii maghiare, în şcolile cu populaţie nemaghiară, este exprimată clar: „de ce se omoare omul vremea cu maghiară[...] că tot nu o vor sci nici chiar de ar fi dascăli la fiecare şcolă, atîţia Secui ori Unguri de pe pustă, cîţi şcolari vor fi în şcolă”[18].

[14] Ion Pop Reteganul, *De ce fug copiii d școlă?*, în „Convorbiri pedagogice”, nr.1, anul I, Iunie.
[15] Ion Pop Reteganul, *Industria domestică în școla poporală,* în Convorbiri pedagogice, ANUL II, 1 Octombrie, nr. 10., p. 52.
[16]*Ibidem,* p. 53.
[17]*Ibidem.*
[18]*Ibidem.*

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

În privinţa industriei domestice, Reteganul nu este împotriva acesteia, dar consideră că dascălul nu dispune de timpul necesare şi pentru aceasta. Astfel, în şcoala poporală cu un singur învăţător s-ar putea menţine majoritatea obiectelor menţionate anterior (1-11), cu cîte 1-2 sau 3 ore pe săptămînă, cele mai multe ore fiind alocate învăţămîntului institutiv (5) şi limbii române cu ramurile sale (9 ore), în total 34 de ore. Pentru industriile domestice se recomandă meserii necesare, precum: „împletirea cu pae, răchitele, trestie, punerea geamurilor la ferestre, facerea bastoanelor, legarea periilor, compactaria, aurăria ş.a.”[19]

Autorul nu uită de evrei, care trebuie să ştie „computul şi limbile pentru purtarea comerciului”[20] şi de ţiganii care trebuie să ştie „făurăritul, bulgărirea caselor cu pămînt, facerea cărămişilor, ţiglelor şi căldăritul.”[21] Referindu-se la saşi, se subliniază faptul că aceştia „sunt cei mai buni maeştrii, cei mai raţionali agronomi şi totodată cei mai cruţători din toţi locuitorii Ardealului”[22], ca o consecinţă a şcolilor pe care aceştia le frecventează şi pe care le consideră „în adevăr modele”.[23] Ion Pop Reteganul îi consideră superiori ungurilor în privinţa aceasta, dar menţionează că şi ungurii sunt, din moşi strămoşi, „făcători de cahale, timari, cismari, pălărieri ş.a”[24]

Concluzionînd, Ion Pop Reteganul scrie: „De aici ar urma după a mea părere, ca şcola poporală să fie şcolă în strictul sens al cuvăntului, or, îndeosebi, a nostră, cea românească să pună deosebit pond pe limba maternă, comput, geografia şi istoria”.[25] Autorul articolului îşi îndeamnă cititorii să exprime şi alte convingeri privitoare la tema industriei domestice în şcoala poporală.

Numărul 2 din primul an de apariție al revistei „Convorbiri pedagogice” dedică un articol stării civile a învățătorului, lansînd în titlu întrebarea: *Să fie învățătoriul june sau însurat?* Se arată în articol că a fi învățător presupune multă muncă, multă pregătire și bani puțini. Ținînd cont de faptul ca remunerația este scăzută, învățătorul ar trebui, vrînd-nevrînd, să rămînă necăsătorit, practic să trăiască precum un sihastru. Însă, dacă ne gîndim la poziția sa socială, atunci el ar trebui să fie căsătorit, pentru că există posibilitatea să fie trimis într-un sat îndepărtat, izolat de restul lumii, unde nu se poate gospodări de unul singur, așadar are nevoie de o consoartă.

Pe de altă parte, învățătorul trebuie sa fie un model în societate, trebuie să aibă familie, pe care să o conducă exemplar. Nevestele celorlalți bărbați trebuie să aibă mereu ca exemplu pe soția învățătorului în ale grădinăritului, la prepararea mîncării, la purtarea hainelor etc. Articolul concluzionează în favoarea ideii că învățătorul trebuie să fie căsătorit, dar arată faptul că statul trebuie să se implice în acest aspect, asigurînd învățătorului nu doar pîinea cea de toate zilele, ci și posibilitatea financiară de a crește o familie în mod exemplar.

Din punctul nostru de vedere, o importanță deosebită în formarea concepției pedagogice a lui Ion Pop Reteganul o reprezintă întîlnirea sa cu școala care să titlul unui alt articol al său din „Convorbiri pedagogice” - *Școlele din Blaj*, în care vorbește despre aceste școli care se bucurau de un uriaș prestigiu la acea dată.

Autorul face o incursiune în perioada romană şi apoi în secolele următoare, urmărind starea culturală a românilor. El presupune că înainte de secolul XV „şcoala bisericească au fost peste tot cuprinsul Daciei Traiane”[26] în care „se învăţa cetirea şi scrierea şi pe cît se putea limba slavonă”[27].

[19] *Ibidem*, p. 55.
[20] *Ibidem.*
[21] *Ibidem.*
[22] *Ibidem*, p. 56.
[23] *Ibidem.*
[24] *Ibidem.*
[25] *Ibidem.*
[26] Ion Pop Reteganul, *Şcolele din Blaj*, în „Convorbiri pedagogice”, an I, nr. 5, p. 122.
[27] *Ibidem.*

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

Sunt punctate în articol cîteva elemente importante pentru cultura în limba română. Astfel, în 1401 Alexandru cel Bun ridică o şcoală domnească în Suceava, iar în perioada 1507-1512 Neagoe Basarab scrie, în limba naţională *Învăţături către fiul meu Teodosie*. De asemenea, Vasile Lupul, domnul Moldovei, a încercat să scoată limba slavonă din biserică şi să o înlocuiască cu cea românească sau moldovenească. În 1642, Şcoala de la Suceava este mutată la Iaşi, unde va purta numele de „Academia Vasiliană". Şerban Cantacuzino a întemeiat primul colegiu la Bucureşti, la mănăstirea Sfînta Sava, iar Constantin Duca a înfiinţat în Moldova „şcoli primare pentru popor"[28]. Se arată în articol şi faptul că domnia fanarioţilor a înlocuit limba română cu limba greacă.

După această incursiune, Ion Pop Reteganul îşi îndreaptă atenţia spre şcolile „de dincoce de Carpaţi".[29] În această zonă, prima tipografie a fost adusă la Braşov în 1433, iar la 1544, la Sibiu. O menţiune importantă este aceea că „la 1675, sub episcopul Brancovici, se decretează formal scoaterea limbii slavone din biserica Românilor de dincoce".[30] În aceste condiţii, o parte a românilor din Transilvania s-au unit la 1689 cu Roma, recunoscînd drept cap al bisericii pe papa de la Roma. Apoi şi-au ridicat şcoli. Mitropolia română unită s-a mutat de la Alba Iulia, la Blaj în timpul episcopului Petru Pavel Aron care a deschis aici „cea dintîi şcoală centrală cu 2 clase şi adeă 11 Octombrie 1754 ér la 1757 se adaosă şi clasa a 3-a".[31]

Sunt interesante precizările pe care Ion Pop Reteganul le face referindu-se la organizarea acestei şcoli. Obiectele de învăţămînt erau numite de episcop: 10 porunci dumnezeieşti, cinci porunci ale bisericii, 7 taine, „laolaltă cu pre lîngă acestea, scrierea şi cetirea românească"[32]. Primii profesori au fost ieromonahul Gregore Maior, Atanasiu Rednicu şi Manase Neagoe.

S-au înfiinţat la început două seminarii, unul numit „crăiesc", cu 20 de elevi, şi altul al castelului episcopal, numit „a lui Aron". Erau peste 300 de elevi la Şcolile din Blaj. Aceştia stăteau la studii 3 ani. Episcopul Leményi a schimbat durata cursurilor la 4 ani. Tot atunci au început să funcţioneze 5 catedre noi: medicină pastorală, drept şi procedură civilă, economie rurală şi catehetică şi metodică. În total, funcţionau 8 profesori, 4 ordinari şi 4 extraordinari. Superiorii seminarului erau: un rector, un vice-rector, un prefect de studii şi un spiritual. Toate acestea dovedesc faptul că se acorda mare importanţă nu numai organizării învăţămîntului, ci şi conţinutului acestuia.

Precizările făcute de Ion Pop Reteganul în numărul 5 al revistei continuă cu alte informaţii aduse cititorilor. Cu timpul s-au adăugat şi alte clase la primele trei şi liceul de 2 ani pentru filosofie. În 1850, şcoala s-a organizat după sistemul german, trecîndu-se la sistemul cu 8 clase. Numărul profesorilor a crescut, aceştia predînd şi muzică, caligrafie, gimnastică şi catehetul greco-ortodox. În 1885-1886 figurau381 înscrişi, din care 11 s-au retras, 2 au murit. Dintre cei rămaşi în evidenţe, 364 erau români, 1 maghiar, 1 francez şi 1 israelit. La finele anului, au existat 46 de repetenţi.

Tot în Blaj s-a înfiinţat şi şcoala elementară, care s-a transformat apoi în şcoală normală(primară), avînd 3 profesori, 2 preoţi şi un mirean. În timpul episcopului Şulut s-a mai făcut la Blaj şi preparandia (şcoală normală), cu două cursuri la care s-a adăugat apoi un al treilea curs. În acelaşi timp, s-a înfiinţat şi o şcoală pentru fete, cu 32 de fete înscrise în clasa I şi 18 în clasa a II-a. Dintre absolventele acestei şcoli, multe au ajuns „preotese, birăiţe, notărese ş.a"[33] după cum menţionează Ion Pop Reteganul.

[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem.*
[30] *Ibidem.*p. 123.
[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem,* p. 124.
[33] *Ibidem,* p. 125.

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)

Acesta apreciază că numărul elevilor ar fi mai mare dacăs- ar găsi locuri de cazare, în lipsa lor preferîndu-se oraşele Sibiu şi Braşov. Astfel, din datele redate de articol aflăm că, din cei 617 tineri ai şcolilor Blajului în 1885-1886, 50 erau teologi, 367 gimnazişti, 60 elevi ai preparandiei, 190 şcolari ai şcolii primare şi 50 fetiţe, pe lîngă „ascultătorii teologiei morale”[34] (teologi externi). O preocupare sesizată de Ion Pop Reteganul se referă la înfiinţarea unui internat pentru 100 de elevi gimnaziali cu toate cele necesare, pentru suma de 100-140 florini pe an.

În internat, elevii erau supravegheaţi în „toate ocupaţiunile: pentru studiat, preumblat, mîncat, dormit ş.a.”[35]

Concluziile la care ajunge autorul sunt clar formulate:

„1) Cele de întîi soluţe românesci în Austro-Ungarie s’au fundat la Blaj;

2) Din an în an s-au tot mărit, lărgit, înmulţit numărul lor pînă adi sunt precum le vedem, ca sa dzică au fost într-o perpetuă desvoltare, au prosperat şi progresează continuu”[36].

Scriitorul mărturiseşte că ştie aceste lucruri „nu numai din spuse şi cetite”, ci „trăind în imediata apropiere a Blajului”[37], confirmînd astfel legătura sa apropiată cu mediul şcolilor blăjene.

Între anii 1754 şi 1863 în Transilvania s-au deschis o serie de şcoli, Ion Pop Reteganul menţionînd localităţile şi anul apariţiei şi ajungînd la următoarea apreciere: „cele mai vechi şcóle naţionale aci sunt şcólele Blajului şi de bună seamă singur din acest centru s’au răspîndit lumina culturei preste toţi Românii acestei monarhii multă vreme, pînă fură în stare, cu timpul, a’ şi mai face şi alte centre culturale”[38].

BIBLIOGRAPHY

Petcu, Marian, *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică*, Iaşi, Editura Polirom, 2012;

Pop Reteganul, Ion, *Cosma Anca*, în „Convorbiri pedagogice”, Panciova, Iugoslavia, nr.1, anul I, Iunie, 1886;

Pop Reteganul, Ion, *Cari copii frecuentează scola mai neregulat?*, în „Convorbiri pedagogice”, Panciova, Iugoslvavia, nr.1, anul I, Iunie, 1886;

Pop Reteganul, Ion, *De ce fug copiii d şcolă?*, în „Convorbiri pedagogice”, Panciova, Iugoslavia, nr.1, anul I, Iunie, 1886,

Pop Reteganul, Ion, *Industria domestică în şcola poporală,* în Convorbiri pedagogice, Panciova, Iugoslavia, nr. 10, anul II, 1 Octombrie, 1887;

Apostol Popescu, Ion, *Ion Pop Reteganul – Viata si activitatea*, Bucuresti, Editura Didactica si Pedagogica, 1965;

Iorga, Nicolae, *Oameni Cari Au Fost*, vol. 1, București, Editura Didactica si Pedagogica, 1967;

Netea, Vasile, *Ion Pop-Reteganul*, București, Editura Minerva, 1943;

Bîțiu, Iosif, *Aspecte Mai Puțin Cunoscute Din Activitatea Și Opera Scriitorului Ion Pop-Reteganul // Prezențe Literare Someșene*, vol. 1, Dej, 1972;

Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, vol. I, II, Bucuresti, Ed. Minerva, 1981, 1983;

[34] *Ibidem.*
[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem*, p. 126.
[37] *Ibidem.*
[38] *Ibidem.*

BDD-A30532 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:56:52 UTC)